

3. Наєнко М. Володимир Миколайович Сосюра. «Солов'їний неоромантизм» / Михайло Наєнко // Наєнко М. Художня література України: від міфів до модерної реальності. – К.: ВЦ «Просвіта», 2008. – С. 900–915.
4. Савченко Я. Володимир Сосюра / Яків Савченко / Життя й Революція. – 1925. – № 8. – С. 19–25.
5. Сосюра В. Твори: У 3-х т. / Володимир Сосюра. – К.: ДВХЛ, 1957. – Т. 1. – 511 с.
6. Талалай Л. Воля поета / Л. Талалай // Літ. Україна. – 1998. – 6 січн. – С. 4.

Калюжна В.Г.

студентка,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

**ВІДТВОРЕННЯ ДИНАМІКИ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ
В РОМАНІ «ЧУМА» АЛЬБЕРА КАМЮ ТА ПОВІСТІ «МОР»
ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА**

Закони існування людського суспільства настільки складні і суперечливі, що часто здаються безглуздими. Загострене відчуття цієї абсурдності буття лягло в основу цілого модерністського літературного напрямку – екзистенціалізму і не можна погодитись з тими, хто твердить, що апогей екзистенціальної філософії уже в минулому. За визначенням С. Великовського, «екзистенція – основна категорія екзистенціалізму, яка означає внутрішнє буття людини...» [2, с. 108]. Тобто, в центрі уваги письменників – душевний стан особистості. Тож, незважаючи на те, що для А. Камю характерною є стриманість, коли мова стосується почуттів персонажів, усе ж світ їхніх переживань, уявлень, тривог наповнює роман особливим емоційним напруженням.

Отже, перед нами звичайний чоловік зі своїми проблемами, переживаннями. Це головний персонаж роману лікар Бернар Ріє. На початку твору ми бачимо людину, «яка втомилася жити у нашому світі» [3, с. 125]. Та незважаючи ні на що, професійний обов'язок змушує лікаря щоденно виконувати звичну справу, постійно наражатися на небезпеку. Але лише після смерті воротаря Мішеля в душі героя «зародився страх» [3, с. 134].

З точки зору екзистенціалістів, як зауважує К. Ясперс, це почуття не означає «малодушність чи фізичне переживання жаху та його психологічний зміст, це метафізичне потрясіння прозрілої людини, перед якою немовби зненацька зазяяла раніше їй невідома прірва буття, відбираючи спокій...» [4, с. 317]. Певний час небезпека здавалася Ріє нереальною, він довго вагався, перш ніж визнати весь жах цього стихійного лиха. Лікар відчував легке запаморочення, що охоплювало його щоразу при думці про чуму, «зрештою, мусив признатися, що йому страшно» [3, с. 162]. І якщо раніше чоловік не любив відвідувати кав'ярні, то зараз почав заходити сюди, тому що залишився сам на сам зі своїми проблемами, думками і «потребував людського тепла» [3, с. 162]. Уперше за своєї практики лікар наштовхується на незбагненну замкнутість хворих. Це вибивало Ріє із колії. Він не знав, як діяти, «йому було страшно» [3, с. 165]. Лікарєві несила бачити сльози рідних, коли забирали хворого в лікарню. Його благали, погрожували, але герой розумів, що іншого шляху запобігти нещастю немає. Аналогічні одноманітні сцени

повторювалися знов і знов, і лікар відчув, що «його поступово причавлює свинцева байдужість, замикається в самому собі його серце...» [3, с. 139]. Цей стан не тільки не залишав героя протягом кількох нескінченних тижнів, а, здавалося, ставав домінуючим. Так, працюючи невпинно, члени санітарних дружин були не в змозі подолати втому. Спостерігаючи за ними, Ріє помітив, «як наростає в ньому самому, та й усіх його приятелів, якась дивна байдужість» [3, с. 269].

Персонаж переживає стан душевної знемоги. Але незважаючи на це, переймається болями і стражданнями інших людей, «трепет жалю безперешкодно зростав у ньому, тільки-но він полишав хворих» [3, с. 271]. Лікар настільки був стомлений, що почуття не слухалися його. Відчуваючи свою безпорадність перед неминучою смертю сина слідчого Оттона, чоловік, уже не контролював себе, «судомно вчепився пальцями в бильце ліжка, заплющив очі, він ніби захмелів...» [3, с. 292].

Шукаючи хворого Грана, герой побачив, як той стояв біля вітрини крамниці. По обличчю старого службовця текли без упину сльози. І, «побачивши ті сльози, Ріє так і завмер – він здогадався про їхню причину, і до його горла теж підступили ридання...» [3, с. 330].

Помирає Тарру, а лікар, його найближчий друг, не може запобігти цій біді. І знов він «змушений був стояти на березі з порожніми руками, з серцем, що розривалося на шматки, беззбройний і безпорадний перед стихійним лихом. І коли настав кінець, сльози безсилля застелили очі Ріє...» [3, с. 352].

Смерть дружини не була несподіванкою в стражданнях героя, адже «той самий безперервний біль катував його протягом уже кількох місяців...» [3, с. 355]. Та все одно на душі в Бернара було дуже важко, вона, здається, закам'яніла від горя.

Слід відзначити, як майстерно зміг А. Камю передати внутрішній стан людини через сприйняття нею природи. На відміну від інших екзистенціалістів, він не змальовує своїх персонажів такими, для яких природа – ворожа, чужа стихія. Так, у романі автор часто описує небо і зорі, сяйво яких постійно супроводжує героїв. Наприклад, одного вечора лікар, після відвідування хворих, відчув себе дуже стомленим. Він довгий час «споглядав зірки, що блимали в чорному небі» [3, с. 164], і це надало йому наснаги. Іншого разу вони з Тарру спостерігають із тераси будинку, як «в чистому після шквальних вітрів, в глянсуватому небі горіли первісним блиском зорі...» [3, с. 316], і обом здавалося, що чума ніколи сюди не добиралася. На душі в героїв було затишно і спокійно. Купаючись у морі і «дивлячись на перевернуту над ним небесну баню, повну зірок і місяця» [3, с. 327], Ріє спізнав почуття якогось дивовижного щастя.

Зовсім іншу картину побачив за вікном лікар у ту ніч, коли помер Тарру: «...крижані зірки жевріли на темному холодному небі» [3, с. 353].

У ніч визволення головний персонаж знову бачить широке холодне небо. Неймовірно, але зірки уподібнювалися самому героєві, який вистояв у боротьбі з пошестю, «вони здавалися твердими, як кремінь» [3, с. 369].

Пройшовши важкий шлях розпачу, болю, страждань, Ріє, безперечно, заслуговує на радість, що наповнює серця всіх оранців у кінці твору. Але це почуття в душі лікаря затьмарено неспокоєм, адже він розуміє, що чума лише відступила і чекає миті, щоб повернутися знов.

У центрі уваги В. Шевчука, як і французького письменника-екзистенціаліста, внутрішній світ особистості, яку оточують відчай, розчарування, страх, самотність, страждання, смерть. Усе на початку твору, як і в «Чумі», ми бачимо «втомлений і

байдужий був» [6, с. 372]. Його тіло «ломила глибока втома, і від того напливала на нього байдужість» [6, с. 392]. Як і доктор Ріс, Алембек бачив тисячі смертей і «вже огрубів і збайдужів до людських нещасть» [6, с. 423]. Проте Бурмістр, як і персонаж «Чуми», не може не перейматися болем і стражданнями інших людей. Намагаючись зупинити натовп, який ввірвався у заражене місто, лікар мобілізує всі свої сили. І в цей час Странній вперше побачив обличчя Алембека, «воно було зморене, але по-своєму привабливе і натхненне» [6, с. 421]. Як і герой Камю, бурмістр – сильна, вольова людина, яка над усе прагне допомогти людям. Але тут, на майдані, «сам-один, він раптом відчув себе безпомічно, наче оволодів страх [6, с. 419]. Як і в Камю, страх для героя Шевчука – це особливий стан незахищеної людини, що опинилася у безвихідності. «Нагло і гостро відчував він самотність і неприкаяність», – [6, с. 431]. Не один раз Алембекові хотілося втекти «від цієї жахливої порожнечі морового міста і від власної самотності» [6, с. 458]. «Часом і мені буває самотньо» [6, с. 443] – скаржився він Странньому. Найбільш незахищеним і безпомічним почувався герой вночі. «Немає сили втримати її» [6, с. 459], – зізнається він Странньому. Не одну безсонну ніч проводив лікар у муках, «не мав сну ані в одному оці, а тільки постогнував важко; коли ж не було вже снаги терпіти з очей полилися темні сльози» [6, с. 392].

Подібний стан характерний і для іншого персонажа – Страннього. У пошуках самого себе герой приходить до дверей порожньої церкви. У своїй молитві він прохає Всевишнього полегшити людські страждання, і «сльози бризнули йому з очей, полилися щедро і нестримно. Не міг доказати молитви – плакав» [6, с. 401]. Зустрівшись на вулиці із чоловіком, що прохав про допомогу, «Странній відвів од нього очі, вони миттю вкрилися слізьми» [6, с. 445]. Як і в персонажів Камю, це не був вияв слабкості героїв, а стан їх зболілої, чутливої душі.

Подібно до французького письменника, Шевчук відтворює думки і вчинки своїх героїв через сприйняття ними природи, яка гармонійно зливається з людиною та стає ніби продовженням її психологічного стану, настрою, почуттів, бажань. Наприклад, у романі українського митця також часто згадуються небо і зорі.

Уже на початку твору автор зображає самотнього чоловіка, який, понурившись, ішов закуреною дорогою. Він не бачив нічого кругом, не помітив, «що на небі зібралися хмари і зникло сонце, а коли гримнуло над головою, ... подививсь у небо з неймовірним зачудуванням» [6, с. 364]. Не пам'ятаючи, скільки часу був непритомним, Проць, «коли очуняв, побачив небо – високе, святкове з ошатними хмарами. Сонце щедро розсипало проміння й ранило очі» [6, с. 368]. Від побаченого все єство персонажа стало наповнюватися невимовною благодаттю.

Для ченці Григорія, клаптик неба, який він побачив із своєї келії, був тією чудодійною силою, що на певний час зцілила героя: «Мені аж подих забило од цього чарівного видовиська. Відчув, що починаю розчулюватися, потекли по моїх щоках сльози, і я безсилий був спинити їх. Бачив тільки блідий провісник долі...» [6, с. 433].

Переживаючи однин із найважливіших моментів у своєму житті, Странній цілу ніч бродить безлюдним містом, час від часу піднімав очі до неба, яке ніби відображало його стан: «Стояла довкола тиша, а весь простір навколо заливався мертвим місячним сяйвом» [6, с. 456]; «місяць був неспокійний і тремтів серед неба» [6, с. 454]; «небо безмовно блистіло зорями» [6, с. 458].

Як і до оранців, до мешканців морового містечка теж прийшло звільнення. Епідемію вдалося перемогти. Тож, Странній «стояв, звівши вгору мокре лице, і наче випивав з неба життєдайну силу, в душі відчувався мир. Лагідне умиротворення і щасливе піднесення» [6, с. 467]. І чоловікові захотілося, щоб це відчули всі, хто ще залишився у цьому напіввмерлому місті. А ще, щоб усі почули його звернення до людей: «Пізнайте науку любові, брати мої, і ніколи не падатиме на ваші голови мор» [6, с. 467]. Адже, за твердженням Шевчука, «саме в любові тріумфує над чорною тьмою світ – сонячний прекрасний, божественний світ. Завжди живе, тріумфує над мертвим» [5].

«Світ без любові – це мертвий світ», – запевняє читачів головний герой роману «Чума». До такого висновку герої романів Камю і Шевчук приходять ціною важких розчарувань, сумнівів, страждань.

Список використаних джерел:

1. Бледних Т. Трете втілення у «Морі» Валерія Шевчука / Т. Бледних // Українська мова та література. – 1999. – № 15-16. – С. 2-3.
2. Великовський С. Камю і екзистенціалізм / С. Великовський // Іноземна філологія. Вип. 52. – Львів, 1978. – С. 107-116.
3. Камю А. Сторонній: [повість]. Чума: [роман]. Падіння: [повість] / А. Камю; [пер. з фр. П. Таращук]. – Київ: Дніпро, 1991. – 655 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / [автор-укладач Ю. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1 – 624 с.
5. Шевчук В. Птахи з невидимого острова. Роман, повісті / В. Шевчук. – Київ: Радянський письменник, 1989 – 470 с.
6. Шевчук Н. Бути людиною... Творчість Альбера Камю / Н. Шевчук // Зарубіжна література. – 2009. – № 5-6. – С. 13-15.
7. Шкляр Л. Проблема людського сумління / Л. Шкляр, А. Шпиталь // Пам'ять століть. – 2008. – № 3. – С. 201-202.

Лаврусенко М.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ПОЕТИКА ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ОПОВІДАННІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА «ГРОЗИ НАД ТУРОВЦЕМ»

Творчість сучасного українського прозаїка В. Даниленка перебуває під постійною увагою літературознавчої науки. Дослідники наголошують на специфіці його мистецького стилю, зав'язаного на парадоксальності, на поєднанні різностильових манер, тяжінні автора до міфологізму, психологізму. Кожен твір по-новому розкриває грань мистецького таланту письменника, чим і пояснюється актуальність звернення до художніх надбань прозаїка.

Оцінку доробку В. Даниленка дали багато науковців-філологів. Не оминули дослідники (С. Єременко [3], В. Лис [4], Є. Стасіневич [7], В. Цвіліховський [8], О. Юрчук [9] та ін.) і його книги «Грози над Туровцем», за яку автора 2014 року номінували на Шевченківську премію, нагородили дипломом лауреата